

មីលតុន អូសប៊ុន

(Milton Osborne)

ផ្លើមឈ្មោះយល់ពី ប្រវត្តិសាស្ត្រអាស៊ីអាគ្នេយ៍

បកប្រែពីភាសាអង់គ្លេសដោយ
 លោក ងួន គីមលី, លោក ឈាត ស្រីវង, លោក ប៉ុង ភក្តីបូរ៉ាមី, លោក សេង សោត ។
 ពិនិត្យឡើងវិញដោយ
 កញ្ញា សោម គន្ធី, អ្នកស្រី តាន់ សូដានី, លោក ថាច់ ដែត, លោក ហេង ស្រីវង, លោក ម៉ែន ឈានវិទ្ធី ។
 មើលកែដោយ
 បណ្ឌិត យីង ហុកឌី, លោក វី ស្រីវង, បណ្ឌិត មីស្តែល បូទ្រី អង់តែលូ ។

អ្នកសម្របសម្រួល និងចាត់ចែងគម្រោង ៖ អ្នកស្រី តាន់ សូដានី ។
 បណ្ឌាធិការ ៖ លោក មីស្តែល បូទ្រី អង់តែលូ ។
 អ្នកសម្របសម្រួលខាងការបោះពុម្ពផ្សាយ ៖ លោក ខេង ពិទុកេត្យា ។

Southeast Asia An Introductory History

Translated from English by CHEAT Sreang, NGOUN Kimly, PONG Pheakdey Boramy, SENG Sot.
 Peer Reviewers: CHHOM Kunthea, HENG Sreang, THACH Deth, TAN Sodany, MEN Chean Rithy
 Proofreaders: Dr. Michel Rethy ANTELME, Prof. KHING Hoc Dy, REY Sreang.

Project Coordinator and Supervisor: TAN Sodany.
 Editor: Michel Rethy ANTELME.
 Publishing Coordinator: KHENG Pytou Kethya.

រក្សាសិទ្ធិ គ.ស. ២០០៤ ដោយលោក មិលតុន អូសប៊ែន ។

Copyright © 2004 by Milton Osborne.

បោះពុម្ពលើកទី ១ ជាភាសាអង់គ្លេស គ.ស. ១៩៧៩ ។

បោះពុម្ពលើកទី ៩ ជាភាសាអង់គ្លេស ចេញផ្សាយដោយ អាណូន និង អ៊ិនវិន (បណ្ណាធិការ) (អូស្ត្រាលី) បោះពុម្ព នៅសិង្ហបុរីដោយរោងពុម្ព សោធវិនដ៍ប្រូដិកស្តិន គ.ស. ២០០៤ ។

9th edition (in English) by Allen & Unwin (Ed.) (Australia), printed in Singapore by South Wind Production, 2004.

រក្សាសិទ្ធិក្នុងការបកប្រែ និងចេញជាភាសាខ្មែរ © គ.ស. ២០០៩ ដោយមជ្ឈមណ្ឌលខេមរសិក្សា ។

Copyright © 2009, Center for Khmer Studies for the Khmer translation.

រូបភាពក្រុមមុខដោយ ▲ Cover picture

អ្នកស្រី តាន់ សូដានី (រក្សាសិទ្ធិ) គ.ស. ២០០៩ Copyright © 2009 TAN Sodany.

ការបកប្រែ និងបោះពុម្ពសៀវភៅនេះ ទទួលបានការឧបត្ថម្ភពីសប្បុរសជនមួយចំនួនដូចខាងក្រោម ៖

The publication of this book was supported by :

Anne H. Bass

David Knot & Francoise Girard

Jane & Charles Goldman

Louis & Kurt Pliskin

Mike & Slosberg

Robert & Joyce Menschel Fdn

លសខវ ១៣ ៖ ៩៧៨-៩៩៩៥០-៥១-១១-២

ISBN-13: 978 - 99950 - 51 - 11 - 2

បោះពុម្ពនៅប្រទេសកម្ពុជាដោយរោងពុម្ព ពន្លឺខ្មែរ ។ Printed in Cambodia by Ponleu Khmer Printing & Publishing House.

សារបណ្ណ

រូបភាព	៩
ជំពូកទី ១ ៖ តើកំបស់អាស៊ីរកក្តៅយ៉ាងម៉េច ?	១៥
ជំពូកទី ២ ៖ សាវតារ « សម័យបុរាណ » នៃប្រវត្តិសាស្ត្រអាស៊ីរកក្តៅយ៉ាងម៉េច នឹងប្រើប្រាស់	៣១
ជំពូកទី ៣ ៖ ព្រះរាជា ពួកអ្នកចាំបាច់ និងប្រជាពលរដ្ឋ ៖ អាស៊ីរកក្តៅយ៉ាងម៉េច នឹងប្រើប្រាស់	៥១
ជំពូកទី ៤ ៖ ជនជាតិភាគតិច និងភាសាភាសា ៖ ជនប្រកាសច្បាប់នៃអាស៊ីរកក្តៅយ៉ាងម៉េច	៧១
ជំពូកទី ៥ ៖ ភាពប្រើប្រាស់នៃភាសា និងភាសាប្រយោជន៍ប្រកាសច្បាប់ បណ្ណាវដ្តអាស៊ីអាគ្នេយ៍ដើមកំណើត	៨១
ប្រទេសកម្ពុជា	៨១
ប្រទេសវៀតណាម	៨៤
ប្រទេសកម្ពុជា	៨៨
ប្រទេសលាវ (ឡាវ)	៨៩
ប្រទេសសៀម (ថៃ)	៩០
បណ្ណាវដ្តអាស៊ីអាគ្នេយ៍ដើមកំណើត	៩២
ប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី	៩២
ប្រទេសម៉ាឡេស៊ី សិង្ហបុរី និងប្រ៊ុយណេ	៩៤
ប្រទេសទីម័រខាងកើត	៩៧
ប្រទេសហ្វីលីពីន	៩៨
ជំពូកទី ៦ ៖ ភាពប្រើប្រាស់នៃភាសាសេដ្ឋកិច្ច	១០១
ដំណាំកៅស៊ូ	១០៦
សំណប់ហ្វាឡា	១០៩
ដំណាំស្រូវ	១០៩
ផលិតផលនាំចេញផ្សេងទៀត	១១៣
ជំពូកទី ៧ ៖ ជនអន្តោប្រវេសន៍នៅកំបស់អាស៊ីរកក្តៅយ៉ាងម៉េច	១១៩
ជំពូកទី ៨ ៖ សម័យកាលនៃភាសាស្រ្តសាស្ត្រដែលមិនបានសម្រេច ៖ កំបស់អាស៊ីរកក្តៅយ៉ាងម៉េច ក្នុងបណ្ណាវដ្តអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ពីឆ្នាំ ១៩១៨ ដល់ ១៩៤១	១៣៧
ជំពូកទី ៩ ៖ សម័យកាលនៃភាសាស្រ្តសាស្ត្រ ២ នៅកំបស់អាស៊ីរកក្តៅយ៉ាងម៉េច	១៦១

៤

ជ័យជម្នះជាដំណុយរបស់ប្រទេសជប៉ុន..... ១៦៣

អន្តរសម័យនៃការកាន់អំណាចរបស់ជប៉ុន ១៦៧

 ឥណ្ឌូនេស៊ី ១៦៨

 មឡាយ៉ានិងសិង្ហបុរី ១៧០

 ប្រទេសភូមា និងហ្គីណេ ១៧០

 ឥណ្ឌូចិនបារាំងសៃស (វៀតណាម កម្ពុជា និងលាវ) ១៧៤

ការបត់បែននៃសង្គ្រាម ១៧៥

ជំហានដំបូង ៗ នៅកាន់ឯករាជ្យ ១៧៩

ជំពូកទី ១០ ៖ បដិវត្តន៍និងការបោះបង្គោលប្រឆាំងនៃក្រុមប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី

 ច្រៀតច្រាម មឡាយ៉ា និងហ្គីណេ ១៨៥

 ប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី ១៨៦

 ប្រទេសវៀតណាម ១៩៥

 ប្រទេសហ្គីណេ និងមឡាយ៉ា ២០១

ជំពូកទី ១១ ៖ មាតិកាទៅកាន់ឯករាជ្យកម្រៃបែបផ្សេង ៗ ឡើយ ២០៩

 ប្រទេសភូមា ២១០

 ប្រទេសកម្ពុជា និងប្រទេសលាវ ២១១

ជំពូកទី ១២ ៖ ទិរចសាននៃដំណោះស្រាយ ក្រោយសម័យអាណានិគម និង

សម័យកាលក្រោយ ៗ មក ៗ ភាគទី ១ ៖ ឥណ្ឌូនេស៊ី ច្រៀតច្រាម

កម្ពុជា និងលាវ ២១៩

 ប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី ២២២

 ប្រទេសវៀតណាម ២២៦

 ប្រទេសកម្ពុជា ២២៨

 ប្រទេសលាវ ២៣០

ជំពូកទី ១៣ ៖ ទិរចសាននៃដំណោះស្រាយ ក្រោយសម័យអាណានិគម និង

សម័យកាលក្រោយ ៗ មក ៗ ភាគទី ២ ៖ ប្រទេសភូមា

មឡាយ៉ា សិង្ហបុរី ហ្គីណេ និងករណីលើកលែងនៃប្រទេសថៃ ២៣៣

 ប្រទេសភូមា ២៣៣

 ដៃនមឡាយ៉ា ២៣៥

 ប្រទេសសិង្ហបុរី ២៣៨

 ប្រទេសហ្គីណេ ២៤១

ប្រទេសថៃ ២៤៧

ជំពូកទី ១៤ ៖ បញ្ហាប្រឈមម្តងទៀតរបស់ឯករាជ្យភាពនៅតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍ ២៥៣

**ជំពូកទី ១៥ ៖ ប្រវត្តិសាស្ត្រសម័យទំនើបនៃតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍ ៖ សេចក្តី
សង្ខេបព្រឹត្តិការណ៍បច្ចុប្បន្ន និងព្រឹត្តិការណ៍អនាគត
ដែលទើបត្រូវបានសង្ខេប** ២៧៣

ការប្រែប្រួលសំខាន់ៗនៃផ្នែកនយោបាយ ២៧៤

វិបត្តិសេដ្ឋកិច្ច ២៧៥

ប្រជាសាស្ត្រ ២៧៦

អត្តសញ្ញាណបុគ្គល និងគុណតម្លៃទៅតាមតំបន់ ៖ តើមានការប្រែប្រួលប៉ុណ្ណា? ២៧៧

ការដឹកនាំ និងកិច្ចការរដ្ឋបាល ២៧៩

ការកំណត់ព្រំដែនយ៉ាងមុតមាំ ២៨២

រណ្ត: សេដ្ឋកិច្ច និងអំណាច ៖ តើអ្វីជាកត្តាកំណត់អនាគត? ២៨៣

ឧបសម្ព័ន្ធ ៖ ការស្វែងយល់អាស៊ីអាគ្នេយ៍ តាមរយៈអក្សរសាស្ត្រនិស្ស័យ ២៩១

សិល្បៈនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ២៩១

អំពីប្រាសាទបុរាណ ២៩៣

អំពីចម្លាក់ ២៩៧

អំពីកុលាលក្ខណ៍ ៣០០

អំពីវាយណកណ្ត និងវត្ថុសិប្បកម្មផ្សេងៗ ៣០២

អាស៊ីអាគ្នេយ៍នៅក្នុងឯកសារនិពន្ធ ៖ ដម្រើសដោយខ្លួនខ្ញុំ ៣០៦

អំពីប្រលោមលោកបែបអត្ថាធិប្បាយនយោបាយ ៣០៦

ការនិយមភាពចម្លែក និងការចងក្រងប្រលោមលោកលើអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ៣០៨

អំពីសក្តិមណ្ឌលនិគមនៅចន្លោះសម័យសង្គ្រាម ៣១១

អំពីជីវិតក្នុងចម្ការកៅស៊ូ ៣១២

អំពីសង្គ្រាមលោកលើកទី ២ ៣១៤

សម័យក្រោយសង្គ្រាមលោក ៣១៥

កំណត់សម្គាល់ ៣២០

រឿងប្រឌិត ៣២០

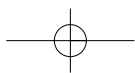
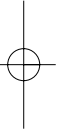
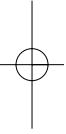
រឿងពិត ៣២១

រំលឹកនូវការនិយម ៣២៣

កន្លងទិស និងមត៌កស័ក្តិ ៣២៣

ស្នាដៃទូទៅ	៣២៣
ប្រវត្តិសាស្ត្រនិងប្រវត្តិវិទ្យានិពន្ធ	៣២៣
ភូមិសាស្ត្រ	៣២៤
ជាតិពន្ធុវិទ្យា	៣២៤
សង្គម និងសេដ្ឋកិច្ច	៣២៤
សិល្បៈ	៣២៥
ទស្សនាវដ្តី	៣២៦
ប្រវត្តិសាស្ត្រអាស៊ីអាគ្នេយ៍សម័យដំបូង	៣២៦
ពិតបុរាណ	៣២៦
ការកំលែងចូលរបស់ពួកម្ចាស់អាណានិគម	៣២៧
ប្រវត្តិសាស្ត្រអាស៊ីអាគ្នេយ៍សម័យដំបូងនៃប្រទេសសង្គ្រាមលោកលើកទី ២	៣២៧
កោះសិរីបុរី	៣២៧
ប្រទេសកម្ពុជា	៣២៧
ប្រទេសថៃ	៣២៧
ប្រទេសទីម័រខាងកើត	៣២៨
ប្រទេសប្រ៊ុយណេ	៣២៨
ប្រទេសកូម៉ា	៣២៨
ប្រទេសម៉ាឡេស៊ី	៣២៨
ប្រទេសលាវ	៣២៨
ប្រទេសវៀតណាម	៣២៨
ប្រទេសហ្វីលីពីន	៣២៩
ប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី	៣២៩
សង្គ្រាមលោកលើកទី ២	៣២៩
ទូទៅ	៣២៩
ប្រទេសកម្ពុជា	៣៣០
ប្រទេសថៃ	៣៣០
ប្រទេសកូម៉ា	៣៣០
ប្រទេសម៉ាឡេស៊ីនិងសិរីបុរី	៣៣០
ប្រទេសលាវ	៣៣០
ប្រទេសវៀតណាម	៣៣០

ប្រទេសហ្វីលីពីន	៣៣០
ប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី	៣៣០
ពិភពក្រោយសម័យសង្គ្រាម	៣៣១
ទូទៅ	៣៣១
ប្រទេសកម្ពុជា	៣៣១
ប្រទេសថៃ	៣៣២
ប្រទេសទ័រម៉ាខាតកើត	៣៣២
ប្រទេសប្រ៊ុយណេ	៣៣២
ប្រទេសភូមា	៣៣២
ប្រទេសម៉ាឡេស៊ី	៣៣២
ប្រទេសលាវ	៣៣៣
ប្រទេសវៀតណាម	៣៣៣
ប្រទេសសិង្ហបុរី	៣៣៤
ប្រទេសហ្វីលីពីន	៣៣៤
ប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី	៣៣៦
តារាងអក្សរឡាទ	៣៣៥

រូបភាព

រូបថត

ព្រះវិហារស្តេចស៊ីលតង់នៅសិរីសោយ័យ	២៧
«មហាវិហារ» ការងាយនៅរៀនណាមខាងត្បូង	២៨
ប្រាសាទអង្គរវត្ត	៣៩
រូបទេពអប្សរនៅប្រាសាទបន្ទាយស្រី	៤០
អានន្ទវិហារនៅបាគន (ប៉ាហ្គាន)	៤៣
ប្រាសាទបួរ្យបួន	៥៣
ព្រះពុទ្ធរូបនៅក្រុងសុខោទ័យ	៥៨
បាតារ៉យ៉ា នៅ ស.វ. ទី ១៨	៦១
ផ្ទះអ្នកស្រែនៅស្វីម៉ាត្រា	៦៣
មន្ត្រីជាន់ខ្ពស់រៀនណាម	៨៥
យោធារៀនណាម	៨៦
ក្រុងម៉ានីលកាលពី ស.វ. ទី ១៨	៨៦
ចម្ការកៅស៊ូ	១០៧
ទស្សនីយភាពកំពង់ផែសិរីសោយ័យ នៅប្រមាណ គ.ស. ១៨៤០	១១៣
ប្រដាជនមឡាយូ ចិន និងឥណ្ឌានៅសិរីសោយ័យ	១២៤
លោក ហូ ដឹមិញ	១៤៥
លោកប្រធានាធិបតី ស៊ីកាណូ	១៤៨
ចម្ការនៅក្នុងចម្ការកៅស៊ូនៅដែនមឡាយ៉ា	១៦២
ទាហានអូស្ត្រាលីកំពុងត្រៀមខ្លួនការពារផ្លូវនាំមកដល់សិរីសោយ័យពីទិសខាងជើង	១៦៥
មរណភាព និងការបំផ្លាញនៅសិរីសោយ័យ	១៦៧
ឈ្លីយសត្រ័យជនជាតិអូស្ត្រាលីនៅជំរំចាង	១៧១
ឧត្តមសេនីយ៍ ម៉ាកអារប៊ើរ កំពុងទទួលពួកជប៉ុនដែលចុះចាញ់	១៧៨
ទុនតូ អាប៊ុល រ៉េម៉ាន់	២០៦
សម្តេចព្រះ នរោត្តម សីហនុ	២១៥
លោក លី ក្វាន់យូ	២៣៩
លោក ហ្វូរឌីណង់ ម៉ារកូស	២៤៥
លលាវក្បាលខ្មោច ដែលបានគាស់ចេញពីរណ្តៅនៅប្រទេសកម្ពុជា	២២៥
ជនរៀនខ្លួនខ្មែរកំពុងរត់ចាកចេញពីប្រទេសកម្ពុជា-ថៃ	២៦៦

យុទ្ធសាស្ត្រស្តីពីខ្មែរ ២៦៨

ទាហានវៀតណាមទើបកែច្នៃ កំពុងហ្វឹកហាត់នៅខេត្តកំពង់ឆ្នាំង ២៧០

ការរកឃើញប្រាសាទស្ថាបនាកាលពីសម័យអង្គរ ២៩២

ចម្លាក់លីបេលីដ៏ធំបំផុតប្រាសាទបាយ័នសម័យអង្គរ ២៩៤

វត្តស្រីស្វាយនៅក្រុងសុខាទ័យ ២៩៦

បដិមាព្រះពុទ្ធទ្រង់ត្រៀមរបស់អាវ៉ាកាដ ២៩៨

ថ្មធ្វើអំពីដីដុតរបស់ខ្មែរ ២៩៩

ថាសធ្វើអំពីដីដុតរបស់វៀតណាម ៣០១

កំណាត់បាតិសូត្ររបស់វ្លា ៣០៣

កំណាត់បាតិអំបាររបស់វ្លា ៣០៥

ផែនទី

វត្តមានពួកអឺរ៉ុបនៅតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍នាចុង ស.វ. ទី ១៨ ១១

តំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍សម័យបច្ចុប្បន្ន ១៣

អាស៊ីអាគ្នេយ៍ដីគោក៖ របាយប្រជាជននិយាយភាសាក្នុងអម្បូរភាសាថៃ ២១

ចក្រភពអង្គរនាសម័យកាលដែលខ្លួនមានអំណាចកំពូលក្នុង ស.វ. ទី ១២ ៣២

ចក្រភពជំនួញស្រីវិជ័យ ៣៤

ផែនទីត្រួសៗ ស្តីពីជាតិពន្ធភាសាក្នុងប្រទេសកូមា ៧៥

ការបង្កើតឡើងនៃប្រទេសម៉ាឡេស៊ីដីគោកបច្ចុប្បន្ន ៩៥

ទីក្រុងគន្លឹះចំនួន ៤ នៅសម័យបដិវត្តន៍ឥណ្ឌូនេស៊ី ១៨៧

ប្រទេសវៀតណាមនៅចុងសត្រូវមន្ត្រីចិនលើកទី ១ ២០០

ពិធីរឿយ (ក្រាហ្វិក)

សន្ទុះដ៏ធំបំផុតនៃកំណើនប្រជាជនក្នុងទីក្រុងនៅតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍ ២៥

កំណើនប្រជាជននៅប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី ហ្គីនេប៊ីនី និងប្រទេសថៃ ពីឆ្នាំ ១៨០០ ដល់ឆ្នាំ ២០០០ ២៨៦

វិជ្ជាលេខ (ឌីយ៉ាក្រាម)

គំរូតារាងនៃការបែងចែកអំណាចនៅក្នុងសង្គមវៀតណាមសម័យដើម ៥៥

គំរូតារាងនៃការបែងចែកអំណាចនៅតាមបញ្ជាអាស៊ីដីគោក ដែលកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាថេរវាទ ៥៥

តារាងពង្សាវលីត្រួសៗ ស្តីពីត្រកូលចិនក្លាយជាជនជាតិខ្មែរ ១៣២